

ՈՍԿԻ ԲԱԺԱԿ

(ԾՆՈՒՆԴԻ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ)

ՀՐԱՏԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՊՈՐՏ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

1928

85

Ռ-47

816 JUL 2013

255

- 6 NOV 2011

ՈՍԿԻ ԲԱԺԱԿ

(ՇՆՈՒՆԴԻ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ)

Ծնունդի նախորդ գիշերն էր, դուրսը ցուրտ, ներսը տաքուկ: Վառարանին մէջ կը ճարճատէր կրակը, որու առջև հաւաքուած էր ամբողջ ընտանիքը:

«Հայր, պատմութիւն մը պատմէ մեզի,» ըսաւ տղայոց մին, տասներկու տարեկան:

«Ձեզի պատմած եմ Ոսկի Բաժակին պատմութիւնը,» հարցուց հայրը:

«Ոչ,» պատասխանեցին բոլոր տղայք:

«Ուրեմն պատմեմ,» և սկսաւ հետեւեալը:

Իմ տղայութենէս երկար, երկար ժամանակ առաջ Սաքսըն անունով թագաւոր մը կ'ար, որ կը բնակէր Սաքսոնիոյ մէջ: Երկայնահասակ, ուղղաբերձ, ուժեղ, գեղանի ու սիրուն էր, ինչպէս ըլլալու էր Սաքսոնիոյ թագաւոր մը: Անոր կապոյտ աչքերն առատ իր մօրուքին վերև բարի և անոյշ նայուածք մը ունէին անտառի ծառերուն գագաթներուն վրայ նայող ամառնային լուսինն նման:

Սաքսըն թագաւորը երբ, իշխան էր դեռ, ուսուցիչ մը ունէր, որու անունն էր Մարթին Ֆոն Հըվ: Մարթին չափ խելացի մարդ էր: Իշխանին կը սորվեցնէր ինչ որ գիրքերու մէջ կար և աւելի իսկ: Կը սորվեցնէր անոր թէ ինչպէս ապրելու է, ինչպէս ծախսելու է իր դրամը, և ինչպէս բաշխելու է զայն: Եւ

Q. 63245-67

Տպագր. Յ. Մ. Սիթեմա

այս շատ կարեւոր էր, վասն զի իշխանը ծախսելու և բաշխելու շատ բան ունէր: Մարթին սորվեցուց անոր իմաստուն շատ խօսքեր ու առածներ: Անոնցմէ երկուքը միայն կը յիշեմ, «Ամենամեծ նուէրն այն է որ յօժարութեամբ կը տրուի», և «Մէրը ոսկիի կը փոխէ նուէրը»: Մարթինի առածները, ինչպէս կը կոչուէին անոնք, ամբողջ արքունիքին մէջ ծանօթացան:

Իշխան Սաքսըն բոլոր սրտով կը սիրէր իր ուսուցիչը, Մարթին Ծոն Զըվ, մինչև այն դժբախտ օրը երբ Մարթին զայն յանդիմանեց անոր մէկ խօսքին կամ արարքին համար: Եւ, իր հօր հաւանութեամբ, բռնուն բարկութեան մէջ անդթօրէն վտարեց զայն արքունիքէն:

Մարթին ժամանակ մը մօտակայ բնակարանի մը մէջ հաստատուեցաւ, յուսալով որ իշխանն իր բարկութեան յաղթելով՝ դարձեալ ետ կը կանչէ զինք: Իայց երբ չաքաթներ և ամիսներ անցան և իշխանը չզղջաց ու չկանչեց զինք, փոխադրուեցաւ թագաւորին իշխանութեան սահմաններուն մէջ գտնուող ամէնէն հեռու քաղաքը: Պզտիկ դպրոց մը բացաւ հոն և սկսաւ մանչեր և աղջիկներ կրթել: Սորվեցուց անոնց ճիշտ նոյն իմաստուն բաները, զորս իշխանին կը սորվեցնէր, այսինքն թէ ի՛նչպէս ապրելու են, ի՛նչպէս իրենց դրամը ծախսելու են և ի՛նչպէս բաշխելու են զայն:

Ի՛նչ յետոյ փոքրիկ մանչ մը ունեցաւ, զոր Լուդվիկ անուանեց — Լուդվիկ Ծոն Զըվ: Մարթին մասնաւոր հոգ տարաւ իր զաւակին կրթութեան: Սորվեցուց անոր ինչ որ գիրքերու մէջ կար և աւելի իսկ — թէ ի՛նչպէս ծախսելու է իր դրամը և ի՛նչպէս

բաշխելու է զայն: Եւ շատ կարեւոր էր այս, վասն զի տղան շատ քիչ բան ունէր ծախսելու և բաշխելու: Տունը շատ մերկ էր, սեղանը շատ բան չէր ունենար իր վրայ, և իրենք բնաւ քանի մը դահեկանէ աւելի պղինձ դրամ առձեռն չէին ունենար պահելու կամ ծախսելու: Մարթին փոքրիկ Լուդվիկի սորվեցուց մասնաւորապէս սա առածը.

Սերը ոսկիի կը փոխէ նուէրը,

Այսպէս կը վճռէ հին իսկաւսունը:

Վերջապէս Մարթին սաստիկ նեղուեցաւ իշխան Սաքսընի կարօտով, որ հիմա Թագաւոր Սաքսըն եղած էր: Ուստի դարձեալ փոխադրուեցաւ անոր քաղաքը և խեղճ բնակարան մը վարձեց քաղաքին դրան ճիշտ դրսի կողմը:

Մարթին շատոնց հերած էր Թագաւոր Սաքսընի, և արքունիքի վերաբերեալ բոլոր պատմութիւններուն մէջ զորս փոքրիկ Լուդվիկի պատմած էր՝ իշխանին բարի խօսքերուն ու գործերուն վրայ միայն խօսած էր: Ուստի Լուդվիկ սորված էր շատ սքանչունալ թագաւորին վրայ:

Օր մը, երբ Լուդվիկ փողոցին անկիւնը կը կենար իր հին ու մաշած վերտրկուն հագած, թագաւորն անցաւ, և Լուդվիկ բարեւի կեցաւ: Թագաւորն անոր դատնալով խոնարհութիւն ըրաւ և ժպտեցաւ: Այն ատեն Լուդվիկ բոլոր իր սրտով սիրեց զայն: Եւ շատ աղէկ ըրաւ, վասն զի Թագաւոր Սաքսըն բոլոր իր ժողովրդին սիրելի էր: Ան մեծնալով շատ պատաճեռն, պարտաճանաչ, բարի և ուղիղ թագաւոր մը եղած էր:

Շատ չանցած՝ թագաւորը ծանոյց թէ ծովային

երկար ճամբորդութիւն մը պիտի ընէ, և արքունի ընդունելութեան օր մը սրռնեց, որպէս զի հպատակները գան, իրենց յարգանքները մատուցանեն և հրաժեշտ առնեն: Լուդվիկ ալ ներկայանալու արտօնութիւն խնդրեց ու ստացաւ:

Սակայն ի՞նչ պիտի տանէր թագաւորին: Լուդվիկ շատ աղէկ գիտէր թէ, շատ վայելու է, թէեւ ոչ անհրաժեշտ, որ թագաւորին ներկայացողը նուէր մը տանի: Բայց Լուդվիկ ի՞նչ կրնար տալ թագաւորին:

«Միայն մէկ պղինձ դրամ ունիմ, հայր,» ըսաւ իր հօր: «Ի՞նչ կրնամ անով գնել որ թագաւորին տալու արժանի ըլլայ:»

«Յիշէ, Լուդվիկ, 'Ամենամեծ նուէրն այն է որ յօժարութեամբ կը տրուի':»

«Ահրը ոսկիի կը փոխե նուէրը.

Այսպէս կը վճռե հին խնամուկը:»

Լուդվիկ այդ քաղաքին ամէն վաճառատան ցուցափեղկերը դիտած և միտք պահած ըլլալու է իւրաքանչիւրին մէջ գտնուած ամէն բան, վասն զի շատ անգամ դիտեց այն ցուցափեղկերը որպէս զի տեսնէ թէ ի՞նչ կրնայ գնել իր փոքրիկ գումարով: Եւ որչափ նայեցաւ, այնչափ դժուարին գտաւ որոշել թէ ի՞նչ գնելու է: Եւ, ինչպէս յաճախ կը պատահի, երբ մարդ երկար ժամանակ աշխատի յարմար բանը գնել, գնեց ինք շատ տարօրինակ բան մը—թիթեղեայ փոքրիկ գաւաթ մը: Սակայն փայլուն էր և դրսի կողմը թագաւորին պատկերը կը կրէր: Լուդվիկ սիրեց զայն և խորհեցաւ թէ թագաւորին հաճելի պիտի ըլլայ: Լուդվիկ դեռ պզտիկ և այնչափ պարզամիտ էր որ խորհե-

ցաւ թէ թագաւորը թերեւս ծալաւի իր երկար ճամբորդութեան մէջ և թիթեղեայ այդ փոքրիկ գաւաթէն խմէ: Առաւ կտոր մը թուղթ և գրեց անոր վրայ,

«Թագաւորին, սիրով խորիմ

Լուդվիկ Ֆոն Հլլ իմ ծառայիմ:»

Եւ դրաւ գաւաթին մէջ, Ապա թուխ թուղթի մէջ փաթեց իր գրպանը և պալատ գնաց:

Երբ հոն հասաւ, մեծ լորտեր ու տիկիներ տեսաւ, որոնք գոյնզգոյն ու թանկագին հագուստներ հագած վեր կ'ելլէին պալատան մարմարեայ ճեմակ սանդուխին աստիճաններէն: Պահակներն արհամարհանքով նայեցան հին ու մաշած վերարկուով պզտիկ տղուն, մինչ սանդուխէն վեր ելլելով քաղեց իրենց մէջտեղէն ու անցաւ այն դռնէն որ մեծ ընդունելութեան սրահը կը տանէր:

Լուդվիկ ամբողջ կեանքին մէջ երբեք այդքան զեղեցիկ բան տեսած չէր: Տախտակամածը ձիւնի պէս ճեմակ էր, պատերն օթոցներով ծածկուած էին և պատուհանները ծիրանեգոյն վարդոյրներ ունէին: Սրահին ծայրը թագաւորը բաղմած էր ոսկեծոպ ծիրանիով ծածկուած գահաւորակի մը վրայ: Հագած էր ոսկի երիզով ծիրանի պատուաճառ մը: Իր քով կը կենային անձնապահ զօրականներ, ծառաներ ու պատգամաւորներ: Այլ կողմը կար մուկետիկ մը, ձախ կողմը քարտուղար մը և քարտուղարին քով զրազիր մը:

Մինչ մարդիկը կ'անցնէին, մուկետիկն անոնց անունները կը ծանուցանէր, իսկ քարտուղարը կ'ընդունէր ու կը ծանուցանէր անոնց նուէրները: Ամէն նուէրի՝ թղթիկ մը կցուած էր տուողին անունը և բարե-

մաղթութեան կամ աղերսի քանի մը բառ կրող: Քարտերուն վրայ գրուածներէն կրնայիք հասկնալ թէ շատեր իրենց նուէրները բերին յուսալով թէ ի փոխաբէն բան մը պիտի բնդունին: Գրագրին պարտականութիւնն էր այդ քարտերը կարգալ թագաւորին: Այսպէս մինչ մարդիկը կ'անցնէին, մունետիկն անոնց անունները կը կարդար, քարտուղարն անոնց նուէրները կը ծանուցանէր, իսկ գրագիրն անոնց քարտերը կը կարդար թագաւորին:

Շատ էին անցնողները:

«Արտ Սւեյի-կ'ուզեմ», ծանոյց մունետիկը:
«Մետաքս թաշկինակ», ըսաւ քարտուղարը:

Եւ գրագիրը կարգաց թագաւորին,

«Հանքերութեանք կ'սպասեմ

Վերադարձին իմ տնոց,

Թերեւս պաշտօն սպ ինձ ցոց:»

«Տէր Շնորհ-Խնդրող», ծանոյց մունետիկը:

«Արծաթ ափսէ», ըսաւ քարտուղարը:

Եւ գրագիրը կարգաց գրուած քարտը,

«Թագաւորեմ վարձք չեմ խնդրեմ,

Համի քերեւս զիս յորս ընկը»:

«Տիկին Փայլատէր», ծանոյց մունետիկը:

«Գոհարազարդ տուփ լուցկի», ըսաւ քարտուղարը:

Եւ գրագիրը կարգաց,

«Շատ յոյսեր ունիմ,

Բայց անհասկեմ

Է որ մը պարկ

Թագաւորիս հետ:»

«Տիկին Որդեսէր», ծանոյց մունետիկը:

«Քանդակազարդ սուր», ըսաւ քարտուղարը:

Եւ գրագիրը կարգաց,

«Սոյն քարտի կ'աղերսեմ

Ընդունիլ զաւանկերս

Անձնապահ գունդիդ մեջ:»

«Պ. Մեծահարուստ», ծանոյց մունետիկը:

«Ոսկեզօծ դաւաթ ջերմօղի», ըսաւ քարտուղարը:

Եւ գրագիրը կարգաց,

«Երբ քաջաւորը դառնայ,

Պիտի յիշէ զիս, յուսաւ:»

Այնքան շատեր կային կարգին մէջ որ չեմ կրնար ամէնուն անուններն յիշել կամ անոնց նուէրներն յիշատակել: Յայտնի կը տեսնուէր թէ թագաւորը շատ յոգնեցաւ և երբ կարգին բուն ծայրը հասաւ, ուր էր Լուդվիկ, թագաւորն իր քով կեցող պաշտօնաւորներէն մէկուն կը խօսէր: Չտեսաւ Լուդվիկի անցքը: Մունետիկն արհամարհանքով անտեսեց հին ու մաշած հագուստով տղան և յանձն չառաւ անոր անունը ծանուցանել: Քարտուղարը չծանոյց անոր նուէրը, մինչև իսկ չտուաւ գրագրին: Առաւ ու ետին կեցող ծառային նետեց զայն անփութօրէն:

Լուդվիկի սիրտը կոտրեցաւ: Մունետիկը չէր ծանուցած անոր անունը: Քարտուղարը չէր ծանուցած անոր նուէրը: Մինչև իսկ չէր տրուած գրագրին և թագաւորը բնաւ պիտի չտեսնէր: Նետուած էր այն և պիտի մոռցուէր: Եւ ամէնէն գէշը սա էր որ թագաւորը չէր տեսած անոր մինչև իսկ անցքը: Տղուն առաջին մտածումն եղաւ փախչել սրահէն որչափ աւագ որ կրնար: Սակայն սրահն այնքան փառաւոր էր

որ դիւթուեցաւ տղան: Կեցաւ հոն ու դիտեց գեղեցիկ սրահը, դիտեց թագաւորը, և մօտիկ ըրաւ խօսակցող լորտերուն ու տիկիններուն:

Երբ թագաւորը տեսաւ թէ եկողներու շարանը վերջացաւ և այլեւս ուրիշ եկողներ չկան, ոտք ելաւ և քանի մը բառ խօսեցաւ իր հպատակներուն: Մաղթեց որ մեծ ուրախութիւն, առողջութիւն և երջանկութիւն վայելեն իր նաւարկութեան միջոցին: Եւ ըսելով թէ ուրախ պիտի ըլլայ զիրենք ողջունելով իր վերադարձին,

«Գաւաթ մը» գոչեց պատգամաւորին, որպէս զի խմէ անոնց արեւշատութեան համար:

Ծառան ափսէ մը բերաւ ոսկի բաժակով: Թագաւորն անուշադրութեամբ առաւ բաժակը, յետոյ ղննեց զայն խորին հիացմամբ: Ամէնէն գեղեցիկ ոսկի բաժակն էր այն զոր երբեք տեսած էր: Չէր կրնար իրն ըլլալ: Այդպիսի բաժակ չունէր ինք, և սակայն իր պատկերը կ'ար անոր վրայ: Շփոթեցաւ ֆառց: Ապա ծառային դարձաւ և բացատրութիւն պահանջեց:

«Ուրկէ՞ առիւր այս գաւաթը?»

«Վեհափառ, ներկաներէն մէկուն նուէրն է:»

«Ի՞նչ է անոր անունը?»

«Լուդվիկ, կարծեմ, տէր իմ: Ձեր վեհափառութիւնը պիտի գտնէ զայն բաժակին մէջ:»

Թագաւորն հանեց կտոր մը թուղթ, որու վրայ գրուած էին սա բառերը.

«Թագաւորին, սիրով խորին

Լուդվիկ Ֆոն Հըլ իւ ծառային»

Նշան ըրաւ մունետիկին, և մունետիկը գոչեց

բարձրաձայն, «Լուդվիկ Ֆոն Հըլ: Թող յառաջ գայ, թագաւորին առջև:»

Լորտեր ու տիկիններ այս և այն կողմ նայեցան յուզմամբ և հետաքրքրութեամբ, որպէս զի տեսնեն փառաւոր այն մարդը որ այնքան թանկագին նուէր մը մատուցած էր: Բայց ոչ ոք չարժեցաւ իր տեղէն:

Թագաւորը դարձեալ նշան ըրաւ մունետիկին: Երկրորդ անգամ գոչեց մունետիկը. «Լուդվիկ Ֆոն Հըլ, կամ անոր ծառան: Թող յառաջ գայ, թագաւորին առջև:»

Լորտերուն ու տիկիններուն աչքերն այնքան վեր ուղղուած էին որ չտեսան փոքրիկ Լուդվիկը մինչև ան ճիշտ գահաւորակին առջև հասաւ: Ո՛րքան փոքր ու անպաճոյճ կ'երեւէր, մինչ կը կենար ծիրանի ոսկեհոռն պատմութեան հագած բարձրահասակ մեծ թագաւորին առջև:

Լուդվիկ այլայլեցաւ:

«Ի՞նչ է անունդ?» հարցուց թագաւորը, վստահ թէ ծառայ է ան:

«Լուդվիկ Ֆոն Հըլ, Վեհափառ:»

«Լուդվիկ Ֆոն Հըլ: Եւ այս քո՞ն նուէրդ է ինծի?»

«Ոչ, Վեհափառ: Սխալ մը կայ: Իմ նուէրս էր թիւթեղեայ փոքր գաւաթ մը, շատ փոքր—փայլուն գաւաթ մը:»

Թագաւորը դարձեալ իր ծառային նայեցաւ բացատրութիւն պահանջելու համար:

«Նոյնն է, Վեհափառ: Ես առի զայն քարտուղարին ձեռքէն, քարտուղարն ալ առաւ այս տղուն ձեռքէն:»

Լուդվիկ վստահ էր թէ սխալ մը կար, և շատ նեղուհեցաւ :

«Դուք կ'ըսես թէ քու անունդ Լուդվիկ Ֆոնն Հըփ է,» հարցուց թագաւորը ծանր ծանր խօսելով :

«Այո, Վեհափառ :»

«Եւ հօրդ անունը :»

«Մարթին Ֆոնն Հըփ, Վեհափառ :»

«Մարթին Ֆոնն Հըփ,» կրկնեց թագաւորը հաճոյքով :

«Իսկ գործը :»

«Ուսուցիչ է, Վեհափառ :»

«Ո՞ր կը բնակի :»

«Թագաւորին Դրան դրսի կողմը, Վեհափառ :»

Թագաւորը դարձաւ իր պատգամաւորին :

«Անմիջապէս կանչէ զայն : Ըսէ թէ թագաւորը կը հրամայէ գալ : Աճապարէ :»

«Եւ կ'ըսես,» ըսաւ թագաւորը՝ նորէն Լուդվիկի դառնալով, «թէ դուն թիթեղեալ՝ գաւաթ տուիր գըրագրին :»

«Փոքրիկ թիթեղեայ գաւաթ մը, Վեհափառ :»

«Եւ այս բառերը—

Թագաւորին, պիտի խորին

Լուդվիկ Ֆոնն Հըփ իր ծառային—

դո՛ւն գրեցիր ու գրիր գաւաթին մէջ :»

«Այո, Վեհափառ :»

Թագաւորն իր ձեռքը ճակտին տարաւ՝ բան մը յիշել ջանալով : Ապա կարծես յիշեց ուղածը և սկսաւ ծանր ծանր կրկնել, վասն զի քսան տարիէ ի վեր լսած չէր—

«Մերը ոսկիի կը փոխէ նռեռը,

Այսպէս կը վճռէ հին ինստումը :»

«Կը հասկնամ,» ըսաւ : «Պարզ է : Դու հայրդ սորվեցուց զայն ինձի շատ տարիներ առաջ :»

Պատգամաւորը վերադարձաւ իր հետ բերելով Մարթինը :

Թագաւորն իր ձեռքը Մարթինի տուաւ և լրջութեամբ ու սիրով խօսեցաւ անոր :

«Ահաւասիկ,» ըսաւ, «ամէնէն իմաստուն մարդը զոր գտայ իմ երկրիս մէջ :»

Ապա հրամայեց որ Լուդվիկ թագաւորին մատուցակ ըլլայ, իսկ հայրը՝ դեռատի իշխանին ուսուցիչ :

Լուդվիկ հաւատարմօրէն ծառայեց թագաւորին մինչեւ թագաւորը բոլորովին ծերացաւ : Յաճախ անոր տարաւ այս ոսկի բաժակը զոր ինք տուած էր, և թագաւորն յաճախ այդ բաժակէն խմեց :

Երբ թագաւորը շատ ծերացաւ, օր մը իր քով կանչեց Լուդվիկը և անոր տուաւ ոսկի բաժակը : Պիտի պահէր զայն որչափ ապրէր, և յետոյ տար իր տղայոց, անոնք ալ իրենց տղայոց, որպէս զի գիտնան թէ թագաւորը ո՛րքան կը սիրէր իրենց հայրը և մեծհայրը : Դաւաթին մէկ կողմը խորաքանդակ գրեց սա բառերը .

«Առ Լուդվիկ, Սափարն Թագաւոր,

միւս կողմը մէկ տողի վրայ,

«Մերը ոսկիի կը փոխէ նռեռը :»

Հոս վերջացաւ պատմութիւնը : Տղայք յափշտակուած էին բոլորովին : Տասը տարեկան տղան դարձեալ խօսք առնելով, հարցուց, «Հայր, ի՞նչպէս ոսկիի փոխուեցաւ թիթեղեայ գաւաթը :»

«Խորհո՛ւրդ,» պատասխանեց հայրը : «Այդ պիտի բացատրուի Աստուծոյ Խօսքով :»

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0376087

255

W